

ובמגילה (כה) איתא 'במה הארכת ימים... לא קבלתי מתנות' ונראה דאין רצה לומר דזה גורם אורך יותר מהקצוב... ומכל מקום גם זה אמת, דמקצר, וכמפורש בסוטה (מז): משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים. וכוונת כפל הלשון...'

(מתוך 'ישראל קדושים, עמ' 34-35, ע"ש)

'... ובענין שאלתו – בגדר 'שונא מתנות יחיה' שהובא כמה פעמים בש"ס, והוא מבואר בשו"ע ח"מ סו"י רמט מדין מדת חסידות. ובלשון הטור (שלא העתיק המחבר): מדת חסידות שלא לקבל מתנה משום אדם. עד כאן. והיינו שהוא מדת חסידות בלי יוצא מהכלל, אפילו לקבל מצדיקים וקרובים – עיין חולין ז: ושם מד: ועיין מגילה כט. וקדושין נט. ומחולין ז: משמע אפילו מאביו. אמנם אם מתיקרים בו במה שנקרא שמו עליהם, איתא בחולין מה: דאין זה בגדר מתנה אלא הנאתם הוא, כמו שכתב רש"י שם. וכזה הנדון של כבוד-תורתו, דאף שאין כב' מטריח עבור המוסד, אבל עצם הדבר להיות נקרא שמו עליהם, הנאה היא בשבילם, ועבור הנאה הזאת הם משלמים, וכב' מותר לקבל.

ועל שאלת בנו המופלג, בענין שנותן חמשים לא"י לחודש לבתו, והבן, צדיק בן צדיק, טוען שונא מתנות יחיה – ואם כי טענתו טענה, אמנם כנראה שבסבלונות שרגילים ליתן לבני משפחה, אין מקפידים בכך, וגם אם יש בו סרך מצוה של קירוב דעת על ידי זה להשפיע לטובה על הבת, יש גם כן להקל עפ"י יסוד דברי הדרישה חו"מ סי' רמט שם ותל"מ'. (מתוך שו"ת שבט הלוי ח"ו רכט)

דף מה

'ניקבה כנפה' – כלומר שהנקבים צפופים, שאין בין נקב לנקב כמלא נקב. 'נקבים שיש בהן חסרון – מצטרפין לכאיסר... בעופא... מקפלו ומניחו על פי הקנה, אם חופה את רוב הקנה – טרפה... – משמע שמצרפים גם את מה שבין הנקבים, (כמו שפרש"י). ואין חילוק בענין זה בין עוף לבהמה, אלא שזה שיעורו באיסר וזה ברוב קנה, אבל בשניהם מצטרף מה שבין הנקבים. וגם כאן, דוקא כשהם סמוכים, שאין בין נקב לנקב כמלא הנקב. (ר"ן; שו"ע יו"ד לד, ג. מפורש בר"ן שגם בנקבים שאין בהם חסרון, מצרפים את מה שבין הנקבים להשלמת רוב. וכמה ראשונים חולקים וסוברים שאין לצרף את מה שביניהם (ע' רא"ש. וע' ב"ח ופרי חדש שם). ולכאורה לפי שיטתם בהכרח אין בין נקב לנקב כמלא נקב, שאם כן, לעולם אין רוב גרירת בצירוף הנקבים, שהרי העומד מרובה על הנקוב או כמותו. ואולם אפשר הדבר לפי מה שכתב רבנו יונה (מובא בכס"מ ג, כג. וע"ע דרכ"ת סקל"ב), שגם כשהנקבים באלכסון טרפה, (אבל לא לאורך הגרירת – שאינם פוסלים כלל, שהרי אפילו נסדק רובו לאורך אינו פוסל) – באופן שאם יצטרפו הנקבים יחדיו נמצא כשיעור רוב רחבה פסוק. ואולם זה רק בהנחה שפסול אפילו בשיעור רוב רחב בקו ישר, אעפ"י שהנקבים באלכסון.

ויש לומר שלפי שיטה זו גם אליבא דאמת, אפילו יש ביניהם יותר ממלא נקב – פוסל. ואפשר שגם הר"ן מודה לזה. לא אמר הר"ן אלא לענין צירוף מה שביניהם, שאי אפשר להחשיבו כמי שאינו אלא כשהוא פחות מהנקב עצמו, (וכעין שאמרו בהל' עירובין ובהל' טומאה ועוד, דאתי האי גיסא והאי גיסא ומבטל לה), אבל לענין צירוף הנקבים עצמם, יש לצרפם אפילו ביניהם כמלא נקב.

אלא שיש לעיין לפי"ז, בנקבים שיש בהם חסרון, שאפילו כשהם לאורך הגרירת מצטרפים, (כמוש"כ רבנו יונה), האם מצרפים כל שני נקבים בוודאי אפילו רחוקים מאד זה מזה. וצריך עיון ובירור בכל זה בפוסקים, ונכתב רק להעיר).

'כאיסר' – לפי ההשערה בזיהוי האיסר, מטבע איסר האיטלקי שהיה נהוג בארץ ישראל בזמן התלמוד, קוטרו 25–23 מ"מ (עפ"י ספר 'מאור' עמ"ס חולין וספר 'מדות ושעורי תורה'). שיעור זה אמור בבהמה גדולה. ובבינונית וקטנה יש לחשב לפי היחס (עפ"י הרא"ש. ב'מדות ושעורי תורה' כתב שחלל קנה של שור בימינו קרוב ל-8 סמ"ר).

'כנפי ריאה' – קצה הריאה. (כמו 'מכנף הארץ'). (עפ"י הערוך – ערך כנף).

'ואמרי לה: עד דאינקיב תתאה' – יש מפרשים גם התחתון, אבל נקב בתחתון לבדו אינו פוסל, כיון שהקרום העליון שהוא חזק, מגן על המוח. (רמב"ן). ויש אומרים תחתון לבדו פוסל. (ר"ן). **'אמר רבי שמואל בר נחמני: וסימניך'** – שלא תטעה בזיהוי העליון או התחתון – **'חייאת דמתנח ביה מוחא'** – כלומר התחתון, שהוא כשק שהמוח מונח בו, (שלא כקרום העליון שאינו מקיף את המוח לגמרי, ויש מקומות שהוא חסר, מלמטה. חדושי הרשב"א והר"ן, באזור נקבי החוטם. הגר"ז. ועוד, העליון אינו דבוק למוח אלא לעצם הגולגולת, ואילו הקרום התחתון הוא חופה בצמידות את המוח. אבנ"ז) – בו הנקב מטריף.

ומכך שנקטו סימן בתחתון, משמע שהעיקר כן להלכה, שאינה טרפה עד שיינקב קרום תחתון בנוסף על הקרום העליון, (עפ"י חדושי הרמב"ן, בשיטת הר"ף; ראב"ן. וכן צדד הרשב"א). ויש אומרים, שהכל תלוי בתחתון בלבד. (עפ"י רשב"א ר"ן ורא"ש בדעת הר"ף. וכ"כ הר"ן בד' הרמב"ם לפי גרסתו). ויש פוסקים להלכה שאם ניקב אחד מהם – טרפה (בה"ג – סא. וע' או"ז ח"א תז. וכתב הרמ"א שכן נהוג). ויש פוסקים כלשון ראשונה, שהכל תלוי בעליון. (כן כתב הרא"ש בשם ר"ש ור"ת. וכ"כ בתורא"ש בשם ר"י. ובחדושי אנשי כתב כן בשם רש"י. ונראה שצ"ל ר"י).

(ע"ב) 'פולין' – על השיטות השונות בזיהוי ה'פולין' – ראה בבאור בספר 'שיחת חולין'.

'לבית חלל קטן' – בכלל 'חלל קטן', מה שמכונה כיום 'החדר הימני', וכן ה'עליות'. ומה שכתב רש"י 'הרבה חדרים קטנים' יש משערים כוונתו לחלוקה הנוצרת ע"י שרירים קטנים בתחתית החדר הימני, או מפני השסתומים הקיימים בחללים, נראה כמחולק לחללים קטנים. ויש מבארים כוונתו לפיות הסמפונות הרבים הנכנסים ללב. (עפ"י 'מאור'; 'שיחת חולין' – ע"ש בפירוט).

'תלתא קני הו, חד פריש לליבא וחד פריש לריאה וחד פריש לכבדא' – כבר בארו המפרשים, ששלושת הקנים אינם פורשים ממש מקנה אחד (כפי שניתן להבין לכאורה מפשטות לשון רש"י. ואולם מדקדוק לשונו להלן (מט. ד"ה מכשר) נראה ג"כ שאין קנה הכבד המשך ישיר לקנה הנשימה), כי הקנה שבו עובר האויר, מגיע לריאות ומסתעף שם לסמפונות. אלא שקרוב לסופו סמוך לריאות, יש מקום אחד שבו נמצאת הסתעפות של שלשה קנים; קנה הריאה, קנה הלב (הוא 'אבי העורקים' המוביל דם מהלב לאיברים שלמטה הימנו), וקנה הפורש לכבד ('וריד נבוב תחתון' – המחזיר דם מהכבד והגוף התחתון, ללב). (ראה הסבר הענין בהרחבה בקהלות יעקב – חולין יז, ובספר שיחת חולין).

'חוט השדרה שנפסק ברובו... אמר רב הונא: אין הלכה כר' יעקב...' – 'פעם הראו לי בועה ונוצות בתוכה על צד העורף בתרנגול, ובדקתי והנה הגיע בחוט השדרה והיה רק נקב קטן בחוט ורובו היה בריא, והכשרתי, כי לא מצינו שאין אנו בקיאים בזה'. (אגרות משה יו"ד ח"ג ד)

'כבודו שאל אודות הצוארים העקומים, השכיח אצל עופות... ואני בעניי כפי אשר למדני הנסיון מאות פעמים, כי בין עקום קצת בין עקום הרבה [דלא כהלב"ש טו,ח], מעיקר הדין לא צריך בדיקה (כלומר, בדיקת החוט) כלל, כי דבר הנראה הוא שלא נעשה ע"י שבירת מקל וכיו"ב אלא הוא מתולדה או נעשה מחולשה דאחר לידה, וגם אפשר בקל לבדוק על ידי שחותכים הצואר לרוחב במקום העקמימות, וכן עוד פעם למעלה מזה ולמטה מזה, ועל ידי זה אפשר להכיר בקל אם נמצא איזה ריעותא בחוט. וכן קבלתי מגאון ישראל החזון איש זי"ע, דלפי דעתו אין צריך בדיקה כלל, דהגורם לעקמימות זה אינו אלא רכות חוליות הצואר. ומ"מ לחומרא בעלמא כדאי לבדוק כנ"ל'. (שבט הלוי ח"ב ו. ועע"ש בח"ה פח). ואולם כאשר ניכר שהעקמימות בשדרה או במפרקת נוצרה מחמת שבר – שאין להתיר בלא בדיקת החוט, אף בדיעבד. ספק אם מחמת לידה אם מחמת שבר – יש אוסרים ללא בדיקה (דע"ת כו,ז; מנח"י – בשם אחרונים), ויש מתירים בדיעבד. (שו"ת מהרי"א ח"א עז). ואם נוטה הדבר שהוא מלידה – יש להתיר מן הדין ללא בדיקה. (מתוך 'כשרות וטריפות בעוף' לב, יט. ואין בכלל זה מה שכתבו כמה פוסקים אודות עוף שראשו נוטה לאחוריו, שיש לבדוק את המוח והמפרקת. יש שכתבו שאסור לאכלו (ובחי צדק). ויש שכתבו שמן הדין הוא מותר (דע"ת). ע' 'כשרות וטריפות בעוף' לא, ח).

'נתמזמוז כשר' – הרי"ף והרמב"ם פרשו, שמתנדנד ואינו נכפף ונופל. (ע"ע בש"ך לא סק"ב, וב"ח שם).

*

'במדרש רבה: אמר רבי ברכיה אמר רבי יצחק... הקב"ה הראה למשה גלגולת של אש והראה לו אם ניקב קרום של מוח טריפה, עד כאן. להבין הענין נראה לומר כי הנה השי"ת, השתלשל אלהותו יתברך בלבושים וצמצומים רבים עד שורש מטה מטה, ועל ידי עבודת האדם בעבודת בוראו והזדככות חומריותו ובקשתו את ה', הוא מסיר פעם אחר פעם הלבושים עד שבא ללבוש דק שיוכל להשיג מציאות השי"ת ונפלאותיו, אמנם מהותו אין באפשרי לשום בריה שבעולם להשיגה. ובאם חלילה רוצה להתבונן במה שלא הורשה ולהשיג מהותו יתברך, הרי הוא כנוקב שם, וזהו 'נוקב שם יומת'.

וזהו פירוש המדרש שהראה הקב"ה למשה גלגולת של אש, שאם ניקב קרום של מוח טריפה. קרום גימטריא שמי"ו – כי כל השבעים טריפות יש להם סודות נעלמים הרבה מאד ועל מה המה מרמזים. וניקב קרום של מוח יש לרמוז על שרוצה להשיג מהותו יתברך שהוא ושמו אחד וזה אי אפשר, רק דרך מלבושים יוכל להשיג פעולתו כל פעם יותר בדקות. וזה ה' מלך גאות לבש – שאי אפשר להשיג גדולתו כי אם דרך מלבושים' (מאור ושמש פר' שמיני ד"ה במדרש)

דף מו

'אמר רב פפא: הלכך בעינן כזית במקום מרה ובעינן כזית במקום שהיא חיה...' – כבר צוין בסוטה מ דרכו של רב פפא במקומות רבים, לפסוק להחמיר כשתי הדעות החולקות (ע"ע במצוין ביוס"ד ב"ב לא).